

ישנה בחיק ילדות / יהודה הלוי

ישנה בחיק ילדות למתי תשכבי?
הלעד ימי השחרות? קומי צאי,
דעי כי נעורים פנערת ננערו!
ראי מלאכי שיבה במוסר שחרו,
והתנערי מן הזמן, בצפרים
אשר מרסיסי לילה יתנערו;
דאי כדרור למצוא דרור ממעלך
ומתלדות ימים פיימים יסערו,
היי אחרי מלכך מרדפת, בסוד
נשמות אשר אל טוב ?? נהרו!

השיר "ישנה בחיק ילדות" הוא שיר קודש פיוטי מסוג "רשות לנשמת", מהשמש כמבוא לתפילת שחרית בשבת ובחג. השיר מתאר קונפליקט בין הנפש החיה לנפש החכמה של הדובר. ניגוד בין גילו הבוגר של המשורר, אשר מחייבו לעסוק בלימודי קודש ועשיית מצוות ובין מעשיו הנהנתניים, המתאימים יותר לגיל הנעורים. אחד ממאפייני פיוטים אלה – הופעת המילה "נשמה" בבית האחרון.

בשיר פונה הדובר אל נשמתו וקורא לה להתנער מהבלי העולם הזה ולהתמסר לעבודת הבורא. מוטיב הזמן המופיע בשיר מתייחס לגישה פילוסופית המניחה, כי חיי העולם הזה זמניים וברי חלוף ואילו חיי העולם הבא נצחיים ולכן יש להתכונן בעולם הזה לחיי העולם הבא. עבודת האל, לימוד המקורות ועשיית מעשים טובים הם הערובה לחיי נצח בעולם הבא. כדי להתקין עצמו לחיי הנצח, חייב המאמין לטהר גופו ונשמתו, להשתחרר מהזמן ולהסתגל למהות רוחנית שלזמן היומיומי אין שליטה בה.

פירושי מילים:

- 1 המשורר פונה אל הנפש; נעורת - חלקיו של צמח הפשתן; ננערו - הושלכו מעליך (בלשון עבר).
- 2 ימי השחרות - תקופת החיים בה האדם עדיין צעיר; מלאכי שיבה - שערות לבנות; שחרו - באו לקראת, קידמו.
- 3 הזמן - הבלי הזמן, חטאי העולם הזה.
- 4 מעלך - חטאך; תולדות ימים - היסטוריה.
- 5 מלכך - אלוהיך; בסוד - בחברת; נהרו - 1. זרמו בשטף, הרבה מאד אנשים;
2. זרחו, האירו.

מבנה השיר השיר בנוי כעין דיאלוג בין הדובר לנשמתו.

הסבר בתי השיר

בית 1: הדובר פונה אל נשמתו בנדיפה המעוצבת כשאלה רטורית: "ישנה בחיק ילדות, אחתי תשכבי" – תקופת הילדות מדומה לחיק אימהי והנשמה מדומה לעולל השוכב בחיק האם ומסרב להתעורר. דימוי דומה לזה מופיע בגמרא, במסכת חגיגה: "איזו היא דבר ששוכבת בחיקו של אדם הווה אומר: נשמה" (ט"ז). התמונה הפסטורלית של העולל הישן בחיק אימו מסתיימת בנדיפה תקיפה: עד מתי תשכבי? הדובר אינו רואה בעין יפה את העובדה, שנפשו מסרבת להתבגר ונצמדת להנאות החיים.

"דעי כי נעורים כנצורת ננערו" – הדובר מזהיר את הנפש, שהנעורים זמניים וסופם להתעופף ולהעלים כסיבי פשתן – "נעורת" העפים ברוח. מונח זה משמש במקרא כדימוי לדבר קל וחסר ערך:

"וינתק את היתרים כאש ינתק פתיל הנעורת" (שופטים טז' 9)

בית 2: "הלא צד ימי השחרות?..." שאלה רטורית נוספת, המחזקת את הנאמר בבית 1: האם הנעורים יימשכו לעד? רעיון דומה מופיע בספר קהלת: "כי הילדות והשחרות הבל" (יא' 10). למילה "שחרות" משמעות כפולה: מלשון "שחר" – הנעורים הם בוקר החיים, ומלשון "שחור" – שערותיו השחורות של האדם הצעיר. **"קואי צאי, ראי מלאכי שיבה באוסר שיחרו"** – הדובר מזרז את נפשו להתעורר ולצאת מן התרדמה הרוחנית בה שהיא שרויה. שערות השיבה מדומות לשליחיה של הזקנה, המטיפים מוסר לנפש הרדומה. דימוי זה רומז פעם נוספת על זמניות החיים ועל הזמן הקצוב שניתן לאדם לטהר את נפשו. הביטוי "מלאכי שיבה" מהווה ניגוד לביטוי "ימי שחרות" הן מבחינת תיאור הגיל והן מבחינת צבע השיער.

בית 3: "התנצרי מן הנאון, כציפורים אשר מרסיסי לילה יתנצרו"

על הנשמה להתנער מהבלי העולם הזה, כפי שציפורים מנערות מכנפיהן את הטל. בבית זה שלושה יסודות לשוניים ורעיוניים העומדים בבסיס השיר:

- א. השורש **נ.ע.ר** מתקשר למוטיב הנעורים והנעורת שהוזכר בבית הראשון. דימוי הזמן לטל ("רסיסי לילה") מקביל לדימוי הנעורת בבית הראשון – קל, חסר ערך וזמני.
- ב. **"הזמן"** – ביטוי כולל לעולם הגשמי, הכרוך בהנאות הגוף וסיפוקים מידיים, המונעים מן הנפש להתמסר לייעודה הרוחני.
- ג. **"ציפורים"** – כדימוי לנפש השבויה בקינה ואינה מנצלת את יכולתה לעוף. הרעיון מבוסס על משל ממסכת סנהדרין במישנה, המדמה את הנפש השוכנת בגוף לציפור שאינה מצליחה להמריא: "ונשמה אומרת: גוף חטא שמיום שפרשתי ממנו הריני פורחת באוויר כציפור" (צא' 1). חטאי העולם הזה מכבידים על הדובר ומונעים ממנו להשתחרר כדי לעסוק בעבודת האל, כשם שאגלי הטל מכבידים על מעוף הצפור ועליה להתנער מהם, כדי לחוש חופשיה.

בית 4: "דאי כדרור אצוא דרוך מאלף..." הדובר משתמש בצימוד המבוסס על כפל

משמעות של המילה "דרור": ציפור דרוך-חופש. דימוי הדרור משתלב בדימוי הציפור מהבית הקודם. פירוש הביטוי "למצוא דרוך ממעלך", פירושו: להשתחרר מן החטאים הרובצים עליך, שכן העיסוק בהבלי היום-יום כמוהו כעבודת שיש לנסות ולהיחלץ ממנה. המילה "מעל" פירושה – חטא. **"ואתולדות ימים כימים יסצרו"** – הביטוי "תולדות ימים" שאול מערבית ופירושו: אירועי הזמן ותוצאותיהם. רעיון זה משלים את רעיון הזמן מן הבית הקודם – יש להתנער מן הזמן ולהתרומם מעל חיי היום-יום הסוערים כים. וכשם שים סוער הוא מסוכן, כך העיסוק בהבלי העולם הזה, ימנע מהאדם לעסוק במצוות ועבודת האל ובתוך כך בהכנת עצמו לעולם הבא, דבר שיש בו סכנה. בנוסף, העיסוק ברוחניות דורש שלוה, המנוגדת לים סוער.

בית 5: "היי אחרי מלכך מרדפת..." – קריאה לנפש לרוץ אחר האל ולעבוד אותו. **"כסוד**

נשמות אשר אף טוב ה' נהרו" – הנשמות מדומות ללהק ציפורים הנוהרות אל טוב ה'. סוד – קהל. הביטוי "אל טוב ה' נהרו" לקוח מירמיהו לא' 11 "ובאו וריננו במרום ציון ונהרו אל טוב ה' על דגן ועל תירוש". ירמיהו עוסק בטוב הגשמי הצפוי לעם באחרית הימים. רש"י מסביר את דבריו כמשל להזדככות הרוחנית הכרוכה בביאת המשיח. יש בתיאור הנשמות הנוהרות אל טוב ה', פיתוח דימוי

הציפורים המעוצב לאורך השיר ולפיכך הנשמות הן כלהק ציפורים שהצליחו להתנער מן הזמן ומצאו את דרכן אל האל.

אמצעים אומנותיים

חריזה: חרוז ראוי – שתי תנועות ועיצור אחר (חטף פתח ושורוק + "ר").

צימודים: (הגדרה: שתי מילים דומות במראה ובצליל אך שונות במשמעות).
א. **נעורים** ⇔ **נעורת** ⇔ **ננערו** (כולן מהשורש נ.ע.ר). נעורים (תקופה/גיל) כנעורת (פסולת)

ננערו (עפו)

ב. **שחרו** ⇔ **שיחרו**.

ג. **ימים** (יום) ⇔ **ימים** (ים) **צימוד שונה תנועה**.

ד. **דרור** (שם של ציפור) ⇔ **דרור** (חופש) **צימוד שלם**.

דימוי: כצפרים (3), כנעורת (1), כימים (4)

דימויים: נעורים כנעורת ננערו, כציפורים, ימים כימים, דאי כדרור.

מוטיב: הזמן, צפרים

אקרוסטיכון: חתימת השם בראשי הבתים: יהודה

לשון ציורית- מטאפורה: ישנה בחיק ילדות (תאור פלסטי של הנשמה הישנה בחיק החמים של הילדות).

ישנה בחיק ילדות = "תקועה" בילדות, מסרבת להתבגר

מלאכי שיבה במוסר שיחרו (תאור שיערות השיבה). שליחים המטיפים מוסר ומבשרים על המוות הקרב;

רסיסי לילה = טל.

שיבוצים: שילוב פסוקים או חלקי פסוקים מן המקרא בטקסט השירי (דוגמאות בניתוח בתי השיר)

א. "למתי תשכבי" ("עד מתי, עצל, תשכבי... משלי ו', 9).

ב. "במוסר שחרו" ("חוסך שבטו שונא בנו, ואוהבו שיחרו מוסר", משלי י"ג, 24).

ג. "אל טוב ה' נהרו" ("ינהרו אל טוב ה'...", ירמיהו ל"א, 12).

ניגודים: זקנה – ילדות חופש - חטא וכבלים, רוחניות – נהנתנות

האנשה: האנשה של נפש האדם, למרות שהנפש אינה אנושית, אלא - אלוהית (הוענקה ע"י האל); פניה אל הנפש כאילו היתה יצור אנושי.